

University of Groningen

Peers in careers

Rüschhoff, Britta

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Rüschhoff, B. (2015). *Peers in careers: Peer relationships in the transition from school to work*. University of Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Nederlandse samenvatting

(Summary in Dutch)

De overgang van school naar werk is een belangrijke fase in de ontwikkeling van jongeren en jongvolwassenen, die gekenmerkt wordt door ingrijpende veranderingen in hun sociale relaties en hun sociale contexten (Arnett, 2000; Erikson, 1959; Zarrett & Eccles, 2006). Het behalen van een beroepskwalificatie en een soepele overgang naar een eerste baan zijn belangrijke stappen in deze fase. Eerder onderzoek heeft laten zien dat de overgang naar de arbeidsmarkt een van de belangrijkste uitdagingen in deze levensfase is met implicaties voor de sociaal-economische status van jongeren en hun emotioneel welbevinden (Ashby & Schoon, 2010; Erikson, 1959; Haase, Heckhausen, & Köller, 2008; Pinquart, Juang & Silbereisen, 2003; Savickas, 1999; Schoon & Parsons, 2002).

Loopbaantheorieën leggen al langer de nadruk op de rol van sociale relaties in beroepskeuzes (Blustein, Schultheiss, & Flum, 2004; Felsman & Blustein, 1999; Jokisaari & Nurmi, 2005; Lent & Brown, 2013; Lent, Brown, & Hackett, 1994; Lent, Hackett, & Brown, 1999; Leung, 2008; Super, 1980). Tegenwoordig is er een groeiend aantal onderzoeken dat zich richt op de vraag of en hoe ook sociale relaties met leeftijdsgenoten de beroepskeuze en loopbaanontwikkeling van jongeren en jongvolwassenen kunnen beïnvloeden (Felsman & Blustein, 1999; Kiuru, Salmela-Aro, Nurmi, Zettergen, Andersson, & Bergman, 2012). Het onderzoek in dit boek gaat in op de samenhang tussen relaties met leeftijdsgenoten en de keuzes en het gedrag van jongeren en jongvolwassenen op verschillende momenten gedurende de overgang naar werk. De centrale vraag waarop de vier empirische studies in dit boek zich richten, luidt: *Welke rol spelen sociale relaties met leeftijdsgenoten in de loopbaankeuzes en het gedrag van jongeren en jongvolwassenen gedurende de overgang van school naar werk?*

Context en data

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heb ik in het kader van mijn promotieonderzoek het *School to Employment Project* (StEP) opgezet. StEP is een

onderzoeksproject dat zich richt op de overgang van school naar werk onder leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en is uitgevoerd in samenwerking met een grote onderwijsinstelling in het Noorden van Nederland. Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen welke factoren de overgang van leerlingen naar de arbeidsmarkt bevorderen dan wel belemmeren. Onderdeel hiervan is het uitzoeken van de manier waarop jongeren hun toekomstige baan kiezen en op welke manieren ze proberen een baan te vinden. De data voor het onderzoek zijn op vier meetmomenten tussen november 2011 en juni 2013 verzameld door vragenlijsten af te nemen bij de respondenten. Vragenlijsten werden afgenomen in november 2011, mei/juni 2012, november 2012 en mei/juni 2013. De eerste twee metingen vonden plaats terwijl de respondenten in het laatste jaar van hun opleiding zaten. De laatste twee metingen vonden plaats nadat het merendeel van de respondenten hun opleiding in 2012 afgerond had.

De data verkregen uit het StEP-onderzoek zijn in hoofdstuk 2, 3 (Studie 1) en 5 gebruikt. Hoofdstuk 4 maakt gebruik van data uit het Nederlandse TRacking Adolescents' Individual Lives Survey (TRAILS; De Winter, Oldehinkel, Veenstra, Brunnekreef, Verhulst & Ormel, 2005; Oldehinkel et al., 2014), een longitudinaal onderzoek naar de ontwikkeling van jongeren vanaf de vroege adolescentie tot aan de jongvolwassenheid. Hoofdstuk 3 maakt in aanvulling op de StEP-data gebruik van de Finse FinEdu-data (Studie 2), een langlopend onderzoek naar de overgang van school naar werk onder Finse jongeren en jongvolwassenen.

Bevindingen van het onderzoek

De bevindingen van dit boek zijn onderverdeeld in twee delen. Deel I van dit boek (hoofdstuk 2 en 3) gaat over de beroepsgerichte cognities en het gedrag van jongvolwassenen in de overgang van school naar werk. Deel II van dit boek (hoofdstuk 4 en 5) is gericht op de gedragsmatige veranderingen van jongeren in de overgangsfase naar werk.

Deel I. Beroepsgerichte cognities en gedrag

Hoofdstuk 2: “Hoe hangen doelen in de omgang met leeftijdsgenoten en sociale status binnen de klas samen met individuele verschillen in werkgerelateerde waarden?”

Jongvolwassenen in de overgangsfase van school naar werk moeten een reeks beslissingen nemen over hun carrière en het soort banen dat zij nastreven. Werkgerelateerde waarden kunnen bij dit soort keuzes een leidraad zijn. Waarden geven een indicatie van wat mensen belangrijk vinden in een baan, welke aspecten en beloningen van het werk zij waarderen, wat hen motiveert om te werken, en hoe tevreden zij zijn met hun werk (Dobson, Gardner, Metz, & Gore, 2014; Johnson, 2001; Porfeli & Mortimer, 2010; Sortheix, Dietrich, Chow, & Salmela-Aro, 2013).

In hoofdstuk 2 is nagegaan of de status van leerlingen binnen de sociale hiërarchie van de klas en hun doelen in de omgang met leeftijdsgenoten een indicatie vormen voor de werkgerelateerde waarden die zij nastreven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen sociale werkgerelateerde waarden (zoals het waarderen van een goede samenwerking en vriendschappelijke omgang met collega's) en status-gerelateerde waarden (zoals het waarderen van een baan met hoog aanzien, veel invloed en een hoog inkomen). De verwachting is dat leerlingen die in de klascontext een sterkere neiging hebben om sociale relaties na te streven (sociale doelen) en die een geschiedenis van een hoge affectieve status binnen de klas hebben (acceptatie binnen de klas), eerder geneigd zijn deze doelen ook in de toekomstige werkcontext na te streven door de sociale aspecten van hun toekomstige banen sterker te waarderen dan de status-gerelateerde aspecten. Van leerlingen die in de klascontext de neiging hebben om invloed en aanzien na te streven (statusdoelen) en die een geschiedenis van een hoge status binnen de klas hebben (populariteit binnen de klas), wordt verwacht dat ze de status-gerelateerde aspecten van een baan sterker waarderen dan de sociale aspecten.

Hoofdstuk 2 laat zien dat de doelen die leerlingen binnen de klas in de omgang met leeftijdsgenoten nastreven, gerelateerd zijn aan hun werkgerelateerde waarden. Leerlingen die in de klas sociale doelen nastreven, hechten in de keuze van hun toekomstige werkplekken inderdaad meer waarde aan een goede relatie met hun

collega's (sociale werkgerelateerde waarden) dan aan status-gerelateerde aspecten zoals inkomen en invloed. Leerlingen die in de klas statusdoelen nastreven, hechten bij de keuze van hun toekomstige werkplekken meer waarde aan aspecten zoals een hoog aanzien, hoog inkomen en invloed op het werk (status-gerelateerde waarden). Hoofdstuk 2 laat ook zien dat leerlingen die in de klas een hoge affectieve status hebben (acceptatie binnen de klas), eveneens de neiging hebben om sociale aspecten van het werk hoger te waarderen dan status-gerelateerde aspecten. Voor populaire leerlingen was een dergelijk effect niet te vinden. Terwijl status- en sociale doelen in de omgang met leeftijdsgenoten een significant verband met werkgerelateerde waarden laten zien, is de samenhang tussen de statuspositie binnen de klas en werkgerelateerde waarden minder eenduidig.

Hoofdstuk 3: “Kunnen relaties met vrienden en leeftijdsgenoten het sollicitatiegedrag en de transitie-uitkomsten van jongeren bevorderen?”

Het is herhaaldelijk aangetoond dat werkzoekenden strategische voordelen hebben bij het vinden van een baan wanneer zij zich wenden tot bekenden, vrienden en collega's voor advies en informatie over mogelijke vacatures (Coleman, 1988; Granovetter, 1995; Lin, 1999; Van Hove, Van Hooft, & Lievens, 2009). Onderzoek heeft aangetoond dat het gebruik van sociale contacten bij het zoeken naar een baan voordelen biedt in termen van bijvoorbeeld het aantal aangeboden banen. Jonge werkzoekenden die voor de eerste keer de arbeidsmarkt betreden, hebben mogelijk nog maar een beperkt aantal van dit soort werkgerelateerde sociale contacten. Jongvolwassenen hebben echter wel andere sociale contacten en netwerken waartoe zij zich bij het zoeken naar een baan kunnen wenden. Vooral als het gaat om sociale steun, vertrouwen jongvolwassenen op hun vriendschapsnetwerk (Furman & Buhrmester, 1992). Eerder onderzoek heeft laten zien dat jonge werkzoekenden aan wie gevraagd werd om hun werkgerelateerde contacten te noemen, vaak hun vrienden en leeftijdsgenoten noemen (Jokisaari & Nurmi, 2005, Marmaros & Sacerdote, 2002; Tynkkynen, Nurmi, & Salmela-Aro, 2010).

In hoofdstuk 3 is nagegaan of het vriendschapsnetwerk binnen de klas voordelen kan bieden bij het vinden van een baan en bij de succesvolle afronding van de overgang naar werk of een vervolgopleiding. Hoewel een groter netwerk van vrienden ook een grotere bron van steun gedurende de overgang naar werk kan zijn, werd verwacht dat het niet zozeer het aantal, maar eerder de eigenschappen van de vrienden zijn die een steun voor

jonge werkzoekenden vormen. Er is vooral gekeken of vrienden een positieve inschatting van hun eigen kansen op de arbeidsmarkt hadden en zichzelf in staat achtten hun carrièredoelen te bereiken (*job-search self efficacy* of zelfeffectiviteit in het vinden van een baan). Binnen het onderzoek is nagegaan of een netwerk van vrienden met hoge self-efficacy een motiverende en ondersteunende rol kan spelen bij het vinden van een baan. Deze vraag is beantwoord aan de hand van twee onafhankelijke onderzoeken, één in Nederland (Studie 1) en één in Finland (Studie 2). Er is onderzocht of een netwerk van vrienden met hoge self-efficacy het sollicitatiegedrag van jongvolwassenen en de uitkomsten daarvan kan bevorderen (Studie 1) en de kans op een succesvolle afronding van de overgang van school naar werk of een vervolgopleiding vergroot (Studie 2).

Hoofdstuk 3 laat zien dat de zelfeffectiviteit binnen het vriendschapsnetwerk van een werkzoekende positief samenhangt met het sollicitatiegedrag van deze werkzoekende. Werkzoekenden van wie de vrienden hun eigen kansen en vaardigheden op de arbeidsmarkt positiever inschatten, hebben bij meer bedrijven gesolliciteerd en kregen hierdoor ook vaker een baan aangeboden (Studie 1, voorspelling over een periode van zes maanden). Hoofdstuk 3 laat verder zien dat een hogere zelfeffectiviteit binnen het vriendschapsnetwerk in de klascontext de kans dat jongeren de overgang van school naar werk of een vervolgopleiding succesvol afronden, significant vergroot (Studie 2, voorspelling over een periode van drie jaar).

Deel II. Gedragmatige veranderingen in de overgang naar werk

Hoofdstuk 4: “Wat is de samenhang tussen werk en delinquent gedrag gedurende de adolescentie?”

Gedurende de adolescentie ervaren jongeren vaak een gat tussen hun biologische ontwikkeling en hun rol binnen de maatschappij (*maturity gap*; Moffitt, 1993). Terwijl jongeren biologisch al vroeg rijp zijn, worden zij vaak pas laat in hun ontwikkeling maatschappelijk als ‘volwassen’ gezien. In deze ontwikkelingsfase laten adolescenten een hogere mate van kleine delinquentie en alcohol- en drugsgebruik zien, omdat deze gedragingen onder leeftijdsgenoten een indruk van ‘volwassenheid’ kunnen wekken die de maatschappij hen nog ontzegd (Moffitt, 1993). Het hebben van een baan en vooral de eerste baan wordt vaak beschouwd als een ‘keerpunt’ in het leven van jongeren en een

keerpunt in de mate waarin zij dit gedrag vertonen (Carlsson, 2012; Sampson & Laub, 2005).

In hoofdstuk 4 is nagegaan hoe het hebben van een baan op verschillende leeftijden gedurende de adolescentie samenhangt met delinquent gedrag en of deze samenhang tussen werk en delinquentie verschilt per demografische subgroep. Er wordt soms verondersteld dat het hebben van een baan jongeren aan nieuwe normen en waarden blootstelt, een bepaalde mate van sociale controle (door volwassenen) op hen uitoefent en stabiliteit in hun leven geeft waardoor delinquent gedrag gaat afnemen (Carlsson, 2012; Sampson & Laub, 2005). Het is echter mogelijk dat vooral de banen die voor jongeren in de vroege adolescentie beschikbaar zijn, hun deze stabiliteit niet kunnen bieden (Lustig & Liem, 2010).

Hoofdstuk 4 laat zien dat jongeren die in de vroege adolescentie een deeltijdbaan hebben, op deze leeftijd een hogere mate aan delinquent gedrag vertonen dan hun leeftijdsgenoten die geen baan hebben. Hoofdstuk 4 laat verder zien dat jongeren uit etnische minderheden en met een lage sociaal-economische status de hoogste mate van delinquent gedrag onder hun leeftijdsgenoten vertonen wanneer zij in de late adolescentie een baan hebben, maar de laagste mate van delinquent gedrag wanneer zij geen baan hebben. Hoewel er geen causale verbanden gelegd kunnen worden, laten de resultaten zien dat het hebben van een baan voor deze jongeren niet per se een keerpunt in het vertonen van delinquent gedrag vormt. Het is mogelijk dat jongeren die een grotere waarde hechten aan materiële bezittingen, een grotere kans hebben om te werken om deze bezittingen op legale wijze te verkrijgen, maar ook om delinquent gedrag te vertonen om deze bezittingen op illegale wijze te verkrijgen.

Hoofdstuk 5: “Wat zijn de types en gedragsmatige samenhangen van sociale status binnen de klas onder jongvolwassenen?”

Het is een bekend en herhaaldelijk aangetoond fenomeen dat agressief of normafwijkend gedrag onder adolescenten vaak samenhangt met een hogere sociale status binnen de groep (Dijkstra, Lindenberg, Verhulst, Ormel, & Veenstra, 2009; Mayeux, Houser, & Dyches, 2011; Parkhurst & Hopmeyer, 1998). Wie gedrag zoals roken, drinken of drugsgebruik vertoont, heeft een reputatie als ‘populair’ groepslid. Zoals eerder gezegd,

wordt in theoretische benaderingen uitgelegd dat adolescenten een gat tussen hun biologische ontwikkeling en hun status binnen de maatschappij waarnemen (*maturity gap*, Moffitt, 1993). Door het vertonen van grensverleggend gedrag wordt onder leeftijdsgenoten een indruk van volwassenheid gecreëerd die beloond wordt met bewondering en een populaire status (Dijkstra et al., 2009). Adolescenten hebben hierdoor een ‘motief’ om dit soort gedrag te vertonen. Er zijn echter ook nadelen en risico’s aan dit gedrag verbonden, namelijk buiten de sociale context van de klas waarin deze status toegekend wordt. Adolescenten kunnen door hun agressief of normafwijkend gedrag buiten de context van de klas in de problemen raken met mogelijk ernstige consequenties op lange termijn. Hierdoor wordt populariteit binnen de klas soms als een risicofactor beschouwd indien het gedrag na de adolescentie wordt voortgezet (Mayeux, Sandstrom, & Cillessen, 2008; Rodkin, Farmer, Pearl, & Van Acker, 2000).

In hoofdstuk 5 is nagegaan of de statusvoordelen van agressief en normafwijkend gedrag onder jongvolwassenen voortbestaan tijdens de overgang van school naar werk of dat deze overgang juist een keerpunt kan vormen. Door de transitie naar de arbeidsmarkt zal de status van jongvolwassenen binnen de maatschappij veranderen en zal het gat tussen hun biologische en maatschappelijke ontwikkeling geleidelijk worden gedicht. Jongvolwassenen in de overgang van school naar werk zullen minder behoefte ervaren om een kunstmatige indruk van volwassenheid onder hun leeftijdsgenoten te creëren en agressief of normafwijkend gedrag zal dientengevolge ook niet langer door een hogere statuspositie ‘beloond’ worden. Hierdoor valt een groot deel van de motivatie weg die het vertonen van agressief en normafwijkend gedrag onder adolescenten bevordert, en zal populariteit niet langer gepaard gaan met dit soort gedrag.

Hoofdstuk 5 laat zien dat onder jongvolwassenen een hoge status binnen de klas sterker door hun affectieve relaties met klasgenoten dan door hun reputatie als populair gekenmerkt wordt. Een hoge status binnen de klas hangt vooral samen met prosociaal gedrag. Normafwijkend gedrag (alcohol- en drugsgebruik) is niet gerelateerd aan een hogere status binnen de klas. De resultaten laten verder zien dat fysieke agressie (naast prosociaal gedrag) samenhangt met een hogere status bij jongvolwassen mannen, maar niet bij jongvolwassen vrouwen. Relationele agressie blijkt niet gerelateerd aan een hogere status maar blijkt samen te hangen met een lagere affectieve status binnen de

klas. Deze resultaten wijzen erop dat het risico van potentiële negatieve effecten van een populaire status binnen de klas op lange termijn wellicht minder ernstig is dan vaak wordt aangenomen. Terwijl de potentiële nadelen van agressief of normafwijkend gedrag buiten de klascontext voortbestaan, lijken de statusvoordelen binnen de klas af te nemen.

Implicaties en conclusies

De studies in dit boek laten zien dat loopbaantheorieën die de rol van sociale relaties en contexten benadrukken, ook toepasbaar zijn op sociale relaties met vrienden en leeftijdsgenoten. De resultaten van deze studies geven hierdoor steun aan de bevindingen van eerdere onderzoeken naar de rol van leeftijdsgenoten in de loopbaankeuzes en de loopbaanontwikkeling van jongeren en jongvolwassenen (Dietrich, Parker, & Salmela-Aro, 2012; Kiuru, Salmela-Aro, Nurmi, Zettergren, Andersson, & Bergman, 2012). Loopbaanbegeleiders, leerkrachten en anderen die jonge mensen in de overgang naar werk begeleiden, kunnen van de bevindingen uit deze studies profiteren door in hun begeleiding een duidelijkere nadruk op de rol van leeftijdsgenoten te leggen. Zo kunnen loopbaanbegeleiders bijvoorbeeld de omgang met vrienden en leeftijdsgenoten met een hogere self-efficacy stimuleren. De bevindingen in dit boek laten zien dat jongvolwassenen wier vrienden erin geloven dat zij de benodigde competenties bezitten om de transitie succesvol af te ronden, (1) meer frequent sollicitatiegedrag laten zien, (2) een groter aantal banen aangeboden krijgen, en (3) een grotere kans hebben om de overgang naar werk (of een vervolgopleiding) succesvol binnen drie jaar af te ronden (hoofdstuk 3).

Het is ook van belang om mentoren ervan bewust te maken dat er niet per se voordelen aan verbonden zijn wanneer jonge mensen aan het werk zijn. Dit geldt vooral voor het hebben van bijbanen in de vroege adolescentie. Er wordt in de literatuur vaak van uitgegaan dat het hebben van een baan een 'keerpunt' in het deviante of delinquent gedrag van jongeren kan vormen, doordat jongeren aan nieuwe normen en waarden blootgesteld worden en mogelijk doordat het gat tussen hun biologische en maatschappelijke ontwikkeling wordt gedicht (Carlsson, 2012; Sampson & Laub, 2005). De bevindingen in dit boek (hoofdstuk 4) laten zien dat jongeren die in de vroege adolescentie een bijbaan hebben, meer delinquent gedrag vertonen dan hun leeftijdsgenoten die geen bijbaan hebben. Het is belangrijk voor loopbaanbegeleiders en

mentoren om zich bewust te zijn van de implicaties van het hebben van een bijbaan op jonge leeftijd en de mogelijke risico's die hieraan verbonden zijn.

Afsluitend kan er geconcludeerd worden dat onderzoekers en loopbaanbegeleiders ervan kunnen profiteren om niet alleen naar de jongeren zelf te kijken, maar ook hun relaties met vrienden en leeftijdsgenoten in beschouwing te nemen als zij willen begrijpen welke aspecten bij de keuzes voor een baan een rol spelen en als zij het zoekgedrag naar een baan willen stimuleren. Vooral jongeren en jongvolwassenen die niet (meer) in opleiding zijn en om deze reden ook niet binnen de schoolcontext benaderd kunnen worden, zijn echter vaak moeilijk voor onderzoek te bereiken (Arnett, 2000; Blustein et al., 2002; Haggerty, 1989; Ling & O'Brien, 2012). Desondanks bieden de studies naar sociale relaties van jongvolwassenen met hun leeftijdsgenoten, die in dit boek beschreven zijn, relevante inzichten voor zowel onderzoekers als loopbaanbegeleiders en zijn de resultaten de extra tijd en moeite die het onderzoek bij deze leeftijdsgroep met zich meebrengt waard gebleken.

